

Ashas ben Jehiel, ca. 1250-1327

2

תוספות הרא"ש

לרבינו אשר ב"ר יחיאל

מסכת יומא

יו"ל על-פי כתבי-יד
בצירוף מבוא, ציוני מקורות,
מקבילות, הערות ובאורים

מאת

הרב יאיר ברונר

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

לית הלכתא כההיא דשעם דהתם, כי היכי דאמר התם¹¹⁷ גבי מוק דיחידאה היא ולית הלכתא הכי. א"נ רמי בר חמא לא פריך אההיא דשעם דלא מיתרצא במסקנא דמפליג בין של עץ להני דלעיל דבשל שעם ליכא לאפלוגי ור' יהושע בן לוי דלא כר' מאיר. א"נ י"ל דכל הני אמוראי דלעיל כר' יוחנן בן נורי דלא חשיב מנעל אלא של עור¹¹⁸ ודלא כר"מ, וקושיא דרמי בר חמא דמותיב עלייהו לא משני עלה מידי, ורבא לא בא לחלק בין קב הקיטע להני דלעיל, אלא לסתור תירוצו של אביי ולהוכיח דכל הני אמוראי דשרו לעיל סברי כר' יוחנן בן נורי, ולא הוצרך לפרש כן דממילא ידענא כיון דסתר שינויאי דאביי דאניהו צריכי למסבר כר' יוחנן בן נורי¹¹⁹.

76

כל מידי¹²⁰ דאית ביה רבייתא לינוקא לא גזרו רבנן. והיינו רחיצה וסיכה¹²¹, דאמר ר' חנינא¹²² חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי עמדו לי בזקנותי. וא"ת ורחיצת תינוק היאך מותרת אפילו בלא תענוג יוהכ"פ¹²³, הא מוכח בפרק ר' אליעזר דמילה¹²⁴ דאסור לרחוץ כל גופו בשבת אפילו בחמין שהוחמו מע"ש אם לא לצורך המילה. וי"ל דהכא מיירי ברחיצת פניו ידיו ורגליו. א"נ כל גופו על ידי¹²⁵ גוי, דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין¹²⁶, וחולה שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה¹²⁷.

L

[עט, א] כותבת שאמרו וכו'. האי דקא מיבעיא ליה הכא טפי מבכל שיעורי זיתים שבתלמוד דפשיטא לן בפרק כיצד מברכין¹²⁸ דבעינן נמי גרעינתו, היינו טעמא כדפרש"י¹²⁹ משום דקתני כמוה וכגרעינתה דמשמע או כמוה לבד או כגרעינתה לבד¹³⁰, אבל גבי זית דתנא כזית סתם פשיטא ליה דעם גרעינתו קאמר. וא"ת א"כ תיפשוט מדלא קתני ככותבת סתם כמו בעלמא, דכמוה או כגרעינתה קאמר. וי"ל משום דאמרינן עלה בירושלמי¹³¹ צריך למעך את חללה פ' כדי שידבק גופה של כותבת בגרעינה, והיינו דתנן כמוה וכגרעינתה למעוטי חללה, ומשום הכי קא מיבעיא ליה אי אמרינן כמוה או כגרעינתה מדלא קתני ככותבת סתמא כמו גבי זית, או דילמא וכגרעינתה כמו גבי זית, והא דתני כמוה וכגרעינתה טפי מבעלמא למעוטי חללה¹³².

וא"ת אמאי לא בעי בעלמא גבי זיתים וגרורות בלחים או ביכשים. וי"ל דפשיטא ליה בעלמא דסתם זיתים היינו לחים, וגרורות אינן מתמעטות כל כך ביבשותן. א"נ משום דמיבעיא ליה אי בגרעינתה או שלא בגרעינתה מספקא ליה נמי אי בלחה אי ביבשה¹³³.

אכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו. משמע אבל לפניו בירך, וכן פרש"י בסוכה¹³⁴, משום

נהנה מהמים. והקשה המג"א שם (ועיין גם בפמ"ג שם בא"א סק"א) הרי גם בשבת אסור לרחוץ קטן בחמין (אם לא לצורך מילה), וכמו שהביא רבינו כאן. 126 כ"כ גם בהגה"מ פרק ג מהלכות שביתת עשור אות כ והטור בסימן תרטז בשם ר"י וכ"פ הרמ"א שם בסעיף א. 127 שבת קכט, א. 128 ברכות לח, ב - לט, א. 129 בד"ה בגרעינתה. 130 כ"כ בהגהות הב"ח בהסבר דברי רש"י והתוס' בד"ה כותבת בפירושם השני בדעת רש"י, ועיין בספר תוספת יום הכיפורים ובשיח יצחק שביארו את דברי רש"י. 131 בפרקין הלכה ב, והובאו דברי הירושלמי גם בתוס' ד"ה כותבת, בתוס' ישנים ובמאירי. 132 בשפת אמת הקשה דרב אשי סובר: "כל כמה דגסה", ואין זה כמסקנת הירושלמי שצריך למעט חללה. 133 כ"כ גם תוס' ישנים, ועי"ש תירוצ' נוסף. 134 כו, ב ד"ה נטלו.

דברכה ראשונה מן העולם הזו בירושלמי פ' כ כל שאומרים ע המוציא לחם עליו שלש ברכ התיבון והרי פו שלש ברכות ל ר' יעקב בר או אתי לפלוגי בי שאין בו שיעו מאכל כגון מע הבאה בכיסנין עליוהי ופת לאחריהם של המוציא לחם מברכין¹³⁷ נפי דברכה אחרונה כשהוא רעב ל שלא יברך ע מברך בסוף, למיפרך מה ל התם¹³⁸. ותדע דתנן בפרק מי המזון לאחריו קורא¹⁴⁰ הפוע בעל הבית או אבל מברכים דקאמר בנדה¹⁴¹

135 כ"כ גם תו בכרכות לט, א ; תוס' בחולין קז, מהלכות ברכות רב אחא משבר לברך כלל, וכתו 136 בהלכה א. ישנים. 137 א, וכ"כ גם התו שהוזכרו בהערו 140 שם טז, ; נמצאים גם בתו למסכת ברכות ל ברכות פרק ע

זמנים. הלכות שביתת עשור פ"ג

ומותר לצאת בסנדל של שעם וכו'... וכו' כמגדל של שעם...

וכי כרמזין וכו' וזו הוולגה שכתב רבינו... וכו' כמגדל של שעם...

וכורך אדם בנד וכו'... וכו' כמגדל של שעם...

ומותר לצאת בסנדל של שעם [עושה] גמי וכו'... וכו' כמגדל של שעם...

והחיה מותרת לנעול וכו'... וכו' כמגדל של שעם...

ואם היה חסודים ליהודים בשבת חיובין... וכו' כמגדל של שעם...

בשבת חיובין הכל להדליק בכל מקום שהדליק נר בשבת חובה: (מליק הלכות שביתת עשור)

א עור סימן מט"ו סמ"ג: ב עור סי' מ"ד: ג עור סי'...

לחם משנה

ז ומותר לצאת בסנדל של שעם וכו'... וכו' כמגדל של שעם...

גני טומאת מדרס... וכו' כמגדל של שעם...

הנהרות מייבשות

א [ע] אמר רבה בבבא... וכו' כמגדל של שעם...

וכורך אדם בנד עד שחוף יתקן... וכו' כמגדל של שעם...

דקפסא... וכו' כמגדל של שעם...

הו שום... וכו' כמגדל של שעם...

החיה... וכו' כמגדל של שעם...

תרטז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ב] קטן פחות מבן תשע אם מותר להניחו שיתענה: בן י"ג כחוש וקטן באיבריו וגופו:

תרטז א התינוקות מותרין בכל א"ו וכו'. צרייתא צפרק צמרא ליומא: ומ"ש ומותר להאכילם בידים. הכי מוכח בגמרא דמותרין הגדולים להאכילן להסקותן להרחיץן לטובן וכן כתב הר"ן ז"ל והא דנקט רבינו אכילה לאו דוקא דהוא הדין לאינך ומו דצומא נקט דאפילו אכילה דהיא לאורייתא וכל שכן לאינך שהן דרצנן: ומ"ש וכתב הר"ן יהודה שמותר לומר לגוי וכו'. כן כתב הסמ"ג והגהות מיימוניות והדבר צרור שאם אין שם גוי דאף הישראל עלמנו מותר לרחוץ התינוק כדמוכח בגמרא כדפי' ולא גרע מההיא דחני דצי מנשיא דמדיחא אשה ידה אחת צמיס ונחנת פת לתינוק ואינה חוששת והיינו משום דכל רחיצה שאינה של מענוג שרי והוא הדין הכא דרחיצה זו רחיצה דינוקא היא כדאיתא בגמרא ומו דסתם טינוק חולה הוא אלל חמין אס כן אין איסור לרחוץ וכן מצוה צמרכי צפרק שני דצילה (פי' מרפ) אלל דאס יש גוי עדיף טפי לעשות על ידי גוי: ועוד נראה צעייני עיקר דה"ר יהודה חמי לאשמועינן דמותר לומר לגוי להצטיר אש

לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויאריך ימים [ה] שודאי יש לו הרבה זכויות שהגינו עליו [ו]:

סימן תרטז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] באיזה דברים מותרים התינוקות ובאיזה דברים אסורים: [ב] זמני חנוך התינוקות:

א התינוקות מותרין בכל אלו חוץ מבנעילת סנדל שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו. אבל בשאר דברים שהם מצטערים אין למנעם מהם. ומותר להאכילן בידים. וכתב הר"ר יהודה שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אפילו בחמין שהוחמו בו ביום דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין ודבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה: ב ומכל מקום מחנכין אותם להרגילם במצות ומונעין מהם מאכל שעה אחת או יותר ממה שרגיל.

צפרק צמרא דיומא (עמ'): מנו רבנן (מוספא פ"ד ה"א עיי"ש) התינוקות מותרין צולן חוץ מנעילת הסנדל ומפרש טעמא בגמרא (סג) משום דהקך דלאו רציטייהו גזרו צהו רבנן הקך דרציטייהו לא גזרו צהו רבנן: ומ"ש ומותר להאכילם בידים. נראה שלמד כן מדאמרינן בגמרא (סג) עלה דהך צרייתא מאי שנה נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו

ליה כלומר היום הקך נמי אמרי אינשי עבדו ליה רחיצה וסיכה אימור מאתמול עבדו ליה סנדל לא אפשר דמאתמול עבדו ליה דאמר שמואל האי מאן דצעי למיטעס טעמא דמותא ליסייס מסאני וליגני והא מותרין לכתחלה קמני אלל הקך דלאו רציטייהו גזרו צהו רבנן הקך דרציטייהו לא גזרו צהו רבנן ופירש רש"י הא מותרין לכתחלה קמני שאם צא לימלך אומרים לו האכילהו

והחס חמין ציום הכפורים כדי לרחוץ התינוק ונקט צלשון קלר ואפשר נמי לומר דמאי דלא נקט צפירוש מותר לומר לגוי להחס חמין משום דהוה משמע דישאל עלמנו רותן התינוק צאותס המיס וזה ודאי יש צו קצת איסור משום מעשה יום הכפורים אף על גב שאין שם איסור מוקצה גמור מאחר שמקודס היו ראויין לשתיה מכל מקום כיון שאפשר על ידי גוי לא שרינן ליה לישראל ומ"ה קאמר דמותר לומר לגוי לרחוץ אפילו בחמין שהוחמו צו ציום כלומר לומר לגוי להחס ולרחוץ צאותס החמין אצל צחמין שהוחמו מאתמול אין שם נדנד איסור לרחוץ אפילו ישראל עלמנו כדפי' וכל זה שלא כפירוש הצית יוסף:

ב ומ"ש ומכ" מקום מחנכין אותן וכו'. משנה וצרייתא לשם: ודאי דמשום רחיצה הוא דאיתא לאשמועינן שאף על פי שאסור צרחיזה מותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אצל לא ירחס ישראל צידיו: ובספר תרומת הדשן (פי' קמו) כתב צס אחד מהגדולים שטוב לזיהר דמאן דאית ליה [א] טליא וטלייתא דאכלי ציום הכפורים שיכין להס מאכלס שיאכלו הס צעמנן כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע צמאכל ולהושיט להס משום דצאכילת יום הכפורים איכא כרת ולא צדילי מיניה ואיכא למיגזר כמו חמץ דילמא חמי למיכל מיניה מכל מקום אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא לזיהר ויש ליישב דלא דמי לחמץ כמו שמנאחי צתשובת הר"ר חיים אור זרוע (פי' מט) שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק צמאכלות ומסקין ואין כאן משום לך לך אמרינן נזירא וכו' (שם יג.) דשאני נזיר דמותר צכל ענייני מאכל ומסקה צר מיין ופרי הגפן דחיישינן דילמא משתלי אצל המתענה דאסור צכל מיני מאכל ומסקה אסח אדעתיה מינייהו ולא חמי לאשתלווי ע"כ מהאי סברא יש לחלק גס כן שפיר צין חמץ לאכילת יום הכפורים דחמץ הוא לכל העולם כמו למזיר היין וקל להצין עכ"ל (א): ומ"ש רבינו בשם הר"ר יהודה שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק וכו'. כ"כ הגהות מיימון צפרק ג' (אוח כ) וכ"כ סמ"ג (לאחין טט):

רחוץ אותו וגם הר"ן (צ: ד"ה מ"ר התינוק) כתב מוכח בגמרא שמותרין הגדולים להאכילן ולהסקותן ולהרחיץן ולטובן: ד ומדברי רבינו שכתב צס רבינו יהודה נראה דלהאכילן הגדול צדים שרי אצל להרחיץן ולטובן אומר לגוי ועושה אצל לא ירחוץ ויסוך אותס הגדול צידיו ונראה שהטעם מפני שהגדול צעמנו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא צעמנו רותן וסך ידיו כשמרחיץ וסך התינוק ולא דמי לאכילה שאין הגדול עלמנו אוכל כשהוא מאכיל התינוק ואין לומר דלרבינו יהודה נמי מותר לישראל לרחוץ התינוק ולא איתא למימר אלל דמותר לומר לגוי להחס חמין ציום הכפורים כדי לרחוץ התינוק דאס כן מאי מותר לומר לגוי לרחוץ דקאמר לא הוה ליה למימר אלל מותר לומר לגוי להחס חמין כדי לרחוץ ועוד דאס כן לא הוה ליה להציא דין זה אלל צהלכות צבת ומסס היינו לומדים ליום הכפורים אלל

ודאי דמשום רחיצה הוא דאיתא לאשמועינן שאף על פי שאסור צרחיזה מותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אצל לא ירחס ישראל צידיו: ובספר תרומת הדשן (פי' קמו) כתב צס אחד מהגדולים שטוב לזיהר דמאן דאית ליה [א] טליא וטלייתא דאכלי ציום הכפורים שיכין להס מאכלס שיאכלו הס צעמנן כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע צמאכל ולהושיט להס משום דצאכילת יום הכפורים איכא כרת ולא צדילי מיניה ואיכא למיגזר כמו חמץ דילמא חמי למיכל מיניה מכל מקום אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא לזיהר ויש ליישב דלא דמי לחמץ כמו שמנאחי צתשובת הר"ר חיים אור זרוע (פי' מט) שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק צמאכלות ומסקין ואין כאן משום לך לך אמרינן נזירא וכו' (שם יג.) דשאני נזיר דמותר צכל ענייני מאכל ומסקה צר מיין ופרי הגפן דחיישינן דילמא משתלי אצל המתענה דאסור צכל מיני מאכל ומסקה אסח אדעתיה מינייהו ולא חמי לאשתלווי ע"כ מהאי סברא יש לחלק גס כן שפיר צין חמץ לאכילת יום הכפורים דחמץ הוא לכל העולם כמו למזיר היין וקל להצין עכ"ל (א): ומ"ש רבינו בשם הר"ר יהודה שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק וכו'. כ"כ הגהות מיימון צפרק ג' (אוח כ) וכ"כ סמ"ג (לאחין טט):

ב ומ"ש ומכ" מקום מחנכין אותם להרגילם במצות [וכו'] שעה אחת או יותר וכו'. צפרק צמרא דיומא (פג). חנן התינוקות דרכי משה תרטז (א) [א]: פרישה

שודאי יש לו זכויות הרבה וכו'. פי' כל השנה ידאג אצל משיא שמו ודאי מה שראה קרי מתחלה היה לו לסימן טוב שזכותיו הרבה היה לו ולא היה צריך להחיותו זה יום הכפורים.

7

עמרת זכנים

קיט

ב) הוראה קרי ביצי יום הכיפורים בו, ויש פנים גם לאידך גיסא, כשתלה לו שנה אדרבא ידאג יותר ויפשת במעשיו ויחוקם, שמה קיבל וזכותו שחשו על חיי ונשאר ערום (בלא מצוה, שקיבל כבר שכרו, [נזכר מקץ ג]. על כן צריך לומר ארבעה מזמורים הראשונים של תהלים, שהם מסוגלים לקרי ולחם מן השמים לו, ג' ד"ה ד, כי כל ההיבט שלהם עולים כמין קרי, ועל דם יצאל מקרי, כי הקרי אצל מסמאל, ולכן יכוון קרי, ויכוון לסלק מעצמו סמאל העולה קלא, ע"כ: תרטזו א) ומותר לומר "עצמי" להצטן, אבל אסור לגדולות לרחץ בימים, וכן לסוכן אסור, משום שגם הגדול נהנה מאוהה רחיצה וסוכה שהוא בעצמו רוחץ וסך קטן, [נזכר מקץ ג]. ויש אומרים ומותר לרחץ, כמו אצליו, רק משמע כמין הר"ן פרק בתרא דיומא ג, ב' ד"ה ח' המעוקל, וכן נראה מדברי רש"י [שם עה, ט' ד"ה טו']:

אשל אברהם
ב ידאג. עיין מ"א. שה' אין חפץ נענינו שלו. **ג מובטח.** עיין מ"א. ונלכז כחך שיש לומר ילאג יומר, יע"ש. והוא נגד הגמרא, מונקט. ועיין אליה רבה [ס"ק ג], והוא שלא הרהר בזיום, הא לאו הכי אין מונקט, יע"ש: **תרטזו א** לומר, עיין מ"א. יומא ע"מ ג'. ועיין ט"ז [ס"ק א]. והצי"ח כחך דחמין שהחמו ממחמול שרי ישראל עצמו לרחוץ למינוק, כדמוכח יומא ע"מ ג', ומה שכתב הטור [עמוד הל' לומר לעבוס, היינו דחמין שהחמו היום ע"י עבו"ם אין לישראל לחוץ חסם מינוק עצמו, וע"י עבו"ם שרי לומר להחם חמין זיוס הכיפורים. והקשה המ"א עליהם, הצ"ח והצ"ח, דחמין שהחמו ממחמול אסור זיוס הכיפורים שראל לרחוץ עצמו זיוס הכיפורים, דלון זין יוס הכיפורים לשנת [נמלה ג], וצ"ש שנינו שפח קלז, מן מרחלין לפני המילה ולאחר המילה, הא נלא מלה אסור אף נלא עטם להנא (ומיכח הצ"ח) כחך העטם אף ציכה וחטאה לונק, אלא דמשמע שם דחמין נמי לא לאו דנהיה שרי ע"י ישראל וע"י כלי, ולזה כתב לפי ע"י כלי דחמין אסור). וז"ל עליה רבה [ס"ק א]. **ב מהצטני.** עיין מ"א. נאשה לא שייך מינוק לנדה, ומכאן מקום לא מן צ"ח ועיין ש"ש [קט"ט מ"א ס"ק א] מל"ח עשה רשאי זידיס, קודם קידוש, מה שאין כן זיוס הכיפורים הוה לאו, יע"ש. ועיין סימן שנה"ג [מ"א ס"ק א] י"א אומרים

פרי מגדים

משבצות זהב

תרטזו (א) ומותר. עיין ט"ז. יומא ע"ח ב'. ועיין מ"א (ז) [ס"ק א] פירש כן. ועיין ב"ח [עמוד הלא ד"ה ומ"ש וכתב וד"ה ועוד]. ופירש הט"ז מדיחה אשה כו', כתינוק שאי אפשר ליטול מעצמו, הא לאו הכי אסור להדיח ידה במים וליתן לו פה, אלא יקח מעצמו, (שנהנה) [שנהנית] במה שרוחצת ידה. ועיין סימן תרי"ג [סעיף א]. והא דמותר להאכיל בידים אף כתינוק שאפשר ליטול מעצמו, עיין סימן תרי"ב סעיף י'. בהג"ה, בתרומות הידשן [סימן קמז] הביאו הב"י כן [עמוד הלא ד"ה ובספר]. ולמאן דאוסר, עיין מ"א שם [ס"ק ו], ו"ל קניניה ירק ואגוזים ממנחה ולמעלה שרי משום עגמת נפש, הא לאו הכי אף נגיעה אסור. מה שכתב הר"ב בהג"ה [סעיף ב] דקטן כתינוק אף ברחיצה, כן הוא בטור [עמוד הל' ג]. ואע"ג דסובר בס"מ תרי"א ועמוד ת"ח [דף מדרבנן], אפילו הכי חייב לחנכם, כמו שכתבתי במקום אחר [פתחה כוללת ח"ב אות ין, וכל שכן לדידן דכולהו דין תורה, כבסימן תרי"א [מ"א ס"ק א]. חינוך קטן בדי צמות, עיין בספר תוספות יום הכיפורים פ"ב א' ד"ה מתיחין (השני), וא"י בהלכות תשעה באב ותענית [סימן תקנ אשל אברהם אות ב] יבואר דאין מהחבין רק ביום הכיפורים:

מחצית השקל

(פ"ק ב) ידאג כו'. אין חפץ בשמושו. וז"ל מהרי"ל בחשובה סימן ר"ד, אשר שאלת מאן דחזי ביומא רבא או כלילא, פשיטא דאין חילוק בין יום ללילה, דרעב [כו"ן ר"ל], דאמרינן שם סוף יומא אהאי דרואה קרי ואם עלתה לו שנה מובטח שהוא בן עולם הבא, הדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע, וכמו שכתב מ"א בס"ק שאחר זה, ורעב ר"ל המשמיש) ועיקר רעבון תשמיש הוא כלילא. וסיים וז"ל, ואשר שאלת יש לו לראג ויפשפש בעשוי ויחזור מעציות שבידו ויסקף עצמו במה שאפשר לו, כן שמעתי על בעלי אדמתיה דהוה וזמני אתי נמי מרוב טרחא או מרוב אכילה, ובשבועה דריכס בודקין את הוב (והוא במסכת זבים פרק ב' משנה ב'), וכלן מרגילים לכך, דאפילו כהן גדול קודם שבעה ימים היו מונעים ממנו כל דברים הרגילים לרבות זרע (ועל כרחך טעות סופר יש פה, דאדרבה כל שבעה ימים לא היו מונעים ממנו מאכל, כי אם ערב יום הכיפורים עם חשכה, כדאיחא ביומא דף י"ח ע"א, וגם היו מונעים אותו ערב יום הכיפורים מאכלים המרבים זרע, וכן פסק הרמב"ם פרק א' מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה וי). ואפשר דמהרי"ל היה מפרש דברים המרבים זרע היו מונעים ממנו כל שבעה ימים, ובערב יום הכיפורים הוסיפו דאפילו דברים אחרים שאין מרבים הזרע היו ממעטים ולא היו מניחים לו לאכול הרבה כדי שלא יבא לידי שינה). ומכל מקום לא יתייאר מן הפורענות ומן הרחמים וישוה אל ה' בכל נפשו, כי חנוך ורוחם הוא כו', עכ"ל. משמע קצת מדוכא ויש לו הרבה זכות שאחד מן שבעה דברים שבדוקין הוב תולין בו, ואין זה סימן שמן השמים השביעוהו לא לרעה ולא לטובה, כי הוא היה גרמא בנייקין; (פ"ק ג) מובטח כו'. ובג"ה חבוש כתב כו', וז"ל הלבוש, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא, ויראה ורע יאריך ימים, שוודאי יש לו הרבה זכות שאינו עליו. ויש פנים גם כן לאידך גיסא, כשעלתה לו שנה אדרבא ידאג יותר ויפשפש במעשיו ויחוקם, שמה קיבל וזכותו שחשו על חיי ונשאר ערום ממצות, שכבר קיבל שכרו, עכ"ל. דמה שכתב עיין פנים גם כן לאידך גיסא כו' הוא נגד דברי הגמרא, דהאמרין עלה כי אתי רב דימי אמר מפשי חיי סגי ומסגי [ופירש רש"י שם ד"ה סגי בניס ובני בניס. וכתבו התוספות וד"ה מפיש רמו לדבר, וראה זרע יאריך ימים וישעיה ג' נ, עכ"ל. ואם יש לחוש שנשאר ערום מן המצות, איך יכטה דמפשי חיי כו'. וגם על פירוש אחד דזכותו הגינו עליו, דמשמע דמן השמים השביעוהו והראוהו שאין ה' חפץ בשמושו והיה חייב מיתה לולי שהגינו עליו וזכותו, לא משמע כן מפירוש רש"י שכתב וז"ל על מה שכתוב [גמא שם] הדע שהוא בן עולם הבא שכל העולם רעב והוא שבע, כתב רש"י וד"ה הדע שלא מדעתו השביעוהו ואף על פי כן עלתה לו שנה, יש לדעת שצדיק גמור הוא, עכ"ל. לשון זה משמע דהראוהו דאין צדיק עינוי, דבלאו הכי צדיק הוא, ולא שתחלה נקנסה עליו מיתה. אבל הפרי חדש הסכים עם פירוש ראשון של הלבוש, דאין מן השמים משביעים לצדיק במידה דטומאה וקרי, אלא על כרחך דתחלה הראו לו שאין ה' חפץ בשמושו, אלא שיש לו הרבה זכות והם הגינו עליו, עיין שם:

תרטזו (פ"ק א) לומר כו'. שהוא נהנה כו' (ב"י). עיין מה שכתב הטור [עמוד הל' ב] בשם רבינו יהודה שמוחה לומר לגוי לרחוץ התינוק אפילו בחמין שהוחמו בו ביום, דסתם תינוק חולה אצל חמין, ודבר שאין בו סכנה אמר לגוי ועושה, עכ"ל. ועל זה כתב הרב ב"י, משמע דישאל עצמו אסור לרחצו. אף על גב דלהאכילו מותר לישראל בעצמו, שאני רחיצה וירא עליו ישראל הרי גם הגדול שרוחצן נהנה. ואם כן הוא הדין לסוכן ישראל בידיים אסור: והא מותרין [כתחלה] כו'. דאיחא ביומא דאין ע"ה ע"ב, תנו רבנן תינוקות מותרים בכלן חוץ מנעילת סנדל. ופרין מאי שגא נעילת סנדל דאמרי אינשי עבדי ליה, ר"ל, גדולים עשו לו, וגדולים מוהרית

יד אפרים

(מ"א ס"ק א) י"ב נראה י"ד דודאי כ"ב דבר שהוא ששים ימינו כו', כצ"ל:

חכמת שלמה

(פ"ק ב) הוראה קרי ביצי יום הכיפורים ידאג כ"ה הענינה וכו'. י"ב, עיין מנח"א [ס"ק ג] שכתב דהלגטו כתב מלן פנים נגד הגמרא. ויומא, דהלגטו כתב שיש לומר להציץ, שידאג ולשטר שאלע לא זכיותו וכו'. ולפענ"ד מ"ו לא כתב נגד הגמרא, רק דהוי קאסה למח סיס ז' שנה הגמרא ויש עלמה לו שנה מונקט לו שהוא בן עולם הבא, כשאלמא נמה דמה לדי אליה כל השנה הלסת כל יום מונקט לו שהוא בן עולם הבא [וסף מ"ה], לו כל האונות תלה ללוד כלל יום וכו' [נמטה ד, ג], זהו יום בני האדם, לכן קא דמשתען ל' לוחו ששעה כן, אלא דוהו קרי דחמין לל' או אלו משמע קרי דחמין לל' או אלו מפרש דהכינות לדיין דלם דוהו כל השנה או ענינות שלו מפיטו, או נשאר זמון ומונקט לו שהוא בן עולם הבא ולא יטעם לו מן שכרו, כי ענינותו שלו מפיטו, הא אם לא דלך כל השנה ועלמה לו

ספרי הלבושים

לבוש החור

הוא לבוש השני מעשרה לבושי מלכות
אשר חבר הגאון מוהר"ר מרדכי יפה זללה"ה

וקרא שמו

לבוש החור

על שם הפסוק

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות והחור וגו'

והוא כולל

כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור האורח חיים

וטעמיהם והוא אשר קראו לבעל הטור סדר היום

[נוסח השער מהדפוסים הראשונים]

סימנים תכט - תרצז

מהדורה מחודשת מסודרת מחדש

באותיות מאירות עינים ברוב פאר והדר.

מוגהים ומתוקנים בהגהה מדוייקת עפ"י כל הדפוסים הראשונים

וכתבי יד. פיסוק וקיסוע מדוייק, והרגשת כל הלכה בנפרד

הוספת אלפי מראי מקומות ופענוח ראשי התיבות

ועליהם חונים

חיבור חדש של אלפי הגהות והערות ותיקונים

ממון הגאון הקדוש ר' אברהם אזוראל זעקללה"ה

בעל החסד לאברהם - זקנו של החיד"א

אשר הועתק מכתב יד קדשו בגליוני הלבושים

מלבושי יום טוב

להגאון רבי יום טוב ליפמאן הלוי העלר זעקל"ל בעל התוס' יו"ט

אל"ה רבה - אל"ה זוטא

לרבינו הגאון מוהר"ר אליה שפירא זעקל"ל אב"ד טיקטין

מעובדים מחדש בתיקוני אלפי טעויות,

ציוני אלפי מראי מקומות והגהות והערות

ובסופו ילקוט הערות והגהות מכתבי יד גדולי ישראל

תרמו איסור תשמיש המטה, ובו ב' סעיפים:

א תשמיש המטה אסור, ולא משום קרי אלא משום עינוי: * הג"ה כדלפינן לעיל סימן תר"א סעיף א' מקראי: הלכך אסור אפילו בזמן הזה שאין נוהגין טבילה לבעל קרי לחפלה, ויותר מלישן עם אשתו במטה, * ואפילו ליגע בה וזהר כאילו היא נדה, פן יבא לידי ההורו וקרי (א): * הג"ה ועיין לעיל סימן תקנ"ד סעיף י"ח:

ב הרואה קרי ביום כיפור ידאג כל השנה כולה, שמראים לו שלא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו, כעבר שמוזג כוס לרבו ושפך לו הקיתון על פניו, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא (ב) וי"ז וי"א שוראי יש לו הרבה זכויות שהגיגו עליו, [א] ויש (ג) פנים ג"כ לאידך גיסא, שכשעלתה לו השנה אדרבה ידאג יותר ויפשפש במעשיו ויתקנם, שמא קיבל זכויותיו שחסו על חייו ונשאר ערום ממצות שכבר קיבל שכרו:

תרמו מתי יתחילו הקמנים להתענות, ובו ב' סעיפים:

א ביום כיפור שכיון שאסור לאכול כל מיני מאכל ומשקים אסח דעתיה מיניה ולא יבא לידי אכילה שאימת יום כיפור עליו: * הג"ה ועיין לעיל סימן תר"ז סעיף ז', ומהאי טעמא נמי מותר למי שהתענה להתעסק במאכלות ומשקים, ועיין לעיל סימן תקס"ז סעיף א' דכיון דאסור נמיני מאכל ומשקה אסח דעמיה מינייהו ולא אמי לאשטמיו: * אבל לרחוץ ולסוך אותם בידים אסור, שכל הסך גם הוא עצמו נהנה בהם שהוא סך ורוחץ ידו אגבן משא"כ באכילה: * הג"ה ועיין לקמן סימן תר"ט סעיף א': אבל מותר לומר לגוי לסוך ולרחוץ התניוק במים אפילו בחמין

התינוקות מותרות בכל אלו, חוץ מנעילת הסנדל שאין חוששין כל כך אם לא יגעלו, אבל בשאר דברים שהם מצטערם בהם אין למונעין מהם, ומותר להאכילן אפילו בידים. ולא דמי לחמין בפסח דאמרינן משום שיש בו כרת ולא בדילי אינשי מיניה אסרו חז"ל לאדם להתעסק בו בפסח: * הג"ה ועיין לעיל סימן תל"א סעיף א': וא"כ אכילה ביום כיפור ג"כ היה לנו לאסור להאכילם לקמנים, שהרי ג"כ יש בה כרת ולא בדילי אינשי מיניה. שאני חמין בפסח שהוא יום מותר בשאר מיני מאכל, ואם יתעסק בו בפסח יבא לאכול ממנו, משא"כ

מלבושי וי"ט

תרמו [א] ויש פנים גם כן לאידך גיסא. נש"ע לא כתב זה:

אל"ה זוטא

תרמו (א) גם לא ירבה בדברים עמה (מטה משה ושל"ה): (ב) במקום וי"ז וי"א צריך לומר ויראה זרע ויארץ ימים, וכן הוא בטור.

וכתב בשיבולי לקט והוא שלא הרהר:

(ג) בטור ובי"ו וש"ע לא נזכר זה, גם חפשי בכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ולא מצאתי מזה כלום רק שתמו וכתבו מובטח לו וכו', וכן הוא בש"ס סוף יומא, וזה מהתימא על הלבוש להראות פנים נגד הש"ס וכל הפוסקים. שוב בינוחי דלשון הטור אטעייה שכתב שוראי יש לו הרבה זכויות וכו', והבין דמתחלה הראה לו שראוי למיתה אלא דאח"כ הגינו עליו זכויותיו, ולכך כתב ויש פנים וכו', אבל במחילה מכבודו אין הפירוש כן, דודאי היו מקובלים שכל שהוא מתחלה סימן מיתה ודאי לא מהני לו חו כל זכויותיו כיון ששפך הקיתון על פניו ובוזה הראו לו דלא מהני תשובתו וזכויותיו, אלא דאם עלתה לו שנה אמרינן דהראו לו מתחלה שאין צריך לתענית כי הוא צדיק גמור וראוי לחיות ולהראות זרע בלי תענית מכה זכויותיו המרובים, וזה שכתב הטור שוראי יש לו הרבה זכות וכו', וזה ברור:

אל"ה רבא

תרמו (סעיף א) א ואפי' ליגע וכו'. נש"ע כתב איפכא מחלה הראו לו שראוי יגע ואח"כ שלח יטן. והקשה הט"ז [סק"ה] פשיטא דמה נגיעה אסור כל שכן ליטן צמטה. וי"ל דלכך דיקדק הלבוש וכמב להיפך. ומ"מ מה שדקדק הט"ז מזה דהש"ע מחיר נגיעה צום, לא הירא ללמוד הימר זה מדקדוק קלוט. ועוד קשה הא צו"ד סי' קצ"ה [פ"ו] כתב נמי מחלה דין דנגיעה ואח"כ דין דיטן. לכן י"ל דיטן נמי רבוחא הוא, אף שישיינס כל אחד בצדו ואין נוגעים זה בזה אסור. ומ"ש הט"ז זה לשונו, וכן הוא בצגודה [פסחים סי' נב] ליל יום כיפור אסור ליגע וכו' משמע צום מותר עכ"ל. כמדומה שלא עיין אלא בצ"י שהביאו בקצרה ולא בצגודה גופיה פ' מקום שנהגו, דמיירי להדיח שם מדין הדלקת נר, אבל צנעניס מוצר דאסור אפילו צום, וכן מוצר [בצגודה] פ' יום כיפורים [ד"ה ומדליקין]. גם אישתמיטתיה דברי מהרי"ל [ה' ערב יוה"כ אות יט] זה לשונו, בצגודה [שם] אסור ליגע בין צום בין צלילה, ולא ירבה דברים עמה שהוא חמור מנדה:

ב וי"ז וי"א. י"ל ויראה זרע ויארץ ימים, וכן הוא בטור. וכתב שצלי הלקט [פ"י שטו] והוא שלא הרהר:

ג ויש פנים וכו'. חפשי בכל פוסקים ראשונים ואחרונים ולא מצאתי מידי מזה רק סתמו וכמב מובטח לו וכו', וכן הוא בגמ' סוף יומא [פ"ה ע"ה], וזה מהתימא על הלבוש א. שוב צינתי דלשון הטור אטעייה, שכתב

היינו שגדול מליק להם מים כצלי והס רוחצין עממן, ומג"א [סק"ה] כתב דכל דבר שהוא משום עינוי לא גזרו בקטן, ולכן מותר לגדול לרוחצין ולסוכן צדיים כדליתא בגמ' כהדיא, אבל רחמיה צממין שאסורה אף בשבת אף צממין אסור ולא הותר אלא ע"י עכו"ם ע"כ. וקשה הא צדף ע"ה קאמר הא דמותרין לכחלה משום דריביותיהו דאמר אפי' וכו' מילא חמימא וכו', הכי אפילו צממין מותר לגדול לרוחצין צדיים. גם מה שחמה מג"א על הצ"ח [פ"ה] ומרדכי [צ"ה סימן מרפ] דמחיר לרחוץ לגדול הקטון צממין, הא משנה שלימה [שבת קל"ג ע"ב] מרחצין הקטן בין לפני המילה וכו', הא אפילו צלל מילה שרי ע"כ. ולעני"ד ליישב בטוב, דדוקא בשבת מיירי ממני' ולא צו"ט, ודו"ק במרדכי

הגהות והערות

שהוחמו בו ביום, דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין, ודבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה: * הג"ה ועיין לעיל סימן תקי"א סעיף (ג) [א"י] וצייננו ש"ס סעיף י"ז: **ב** ומכל מקום ² מחנכין אותן להרגילן במצות ומונעין מהם שעה אחת או יותר ממה שרגילין לאכול, שאם היה רגיל להאכיל אותם בשתי שעות ³ מאכילין אותם בשלש שעות, ואם היו רגילין בשלש מאכילין אותן בארבע. כיצד, קמן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו כלל ביום כיפור אפילו לשעות, ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו כדי שלא יבא לידי סכנה, ובן ט' שנים שלימות בבריא וי' שנים שלימות בחולה ותש כח, מחנכין אותו לשעות שאמרנו, והוא הדין לקטנה הכל לפי כח הבן והבת לפי מה שיוכלו לסבול, ובן י"א (א) שלימות מתענה ומשלים מדרבנן כדי לחנכם במצות, ואין חילוק בין זכר לנקיבה בזה, שלא רצו חכמים להחמיר על נקיבה יותר מן זכר אע"פ שממהרת להיות גדולה, משום דעיקר תקנת חכמים הוא משום הזכרים, אבל אף ברבר שהוא דאורייתא יש חילוק ביניהם, שהאשה ממהרת ליחשב גדולה שנה אחת קודם מהאיש, שבת י"ב שנים ויום אחד הרי היא כגדולה לכל דבריה, וזכר בן י"ג שנה ויום אחד הרי הוא כגדול לכל דבריו ולא קודם לכן. והוא שהביאו ב' שערות, ואם לא הביאו שתי שערות עדיין הם כקטנים לכל דבריהם מן התורה, דקים להו לחז"ל שהאשה מביאה שערות כשהיא בת

י"ב שנים ויום אחד, והיו הטעם שחשבה התורה לגדולה, והאיש אינו מביא עד היותו בן י"ג ויום אחד, לפיכך אינו נחשב גדול עד זה הזמן, א"כ האשה מטבעה היא ממהרת גדולתה מן האיש, שכבר ידוע הוא מדברי קבלה שהשערות הם סימני גדלות, וכל זמן שלא הביאו שערות נחשבים כקטנים עד רוב שנותם. הלכך בת י"ב ויום אחד ובן י"ג שנים ויום אחד משלימין מן התורה אם הביאו שתי שערות, ואם לא הביאו שתי שערות אין משלימין אלא מדרבנן. ואם התינוק או התינוקות ד' רך וכחוש ותש כח, אין צריך להשלים בזמן דרבנן כגון י"א שלימות, אלא מחנכין אותו לשעות עד הגיעו לזמן דאורייתא, ומיהו כל שהגיעו לזמן דאורייתא דהיינו בן י"ג ויום אחד או בת י"ב ויום אחד אע"ג שאין אנו רואין בהן שערות, אין להקל בהם שהוא ספקא דאורייתא, שאין אנו בקיאים בבדיקת מקומות השערות היכן הן ראוין להיות וגם ^ה שמא היו להן שערות ונשרו, הלכך אף על פי שהתינוק והתינוק הוא רך או כחוש וקמן באיבריו אין להקל בו, ובלבד שלא יבא לידי סכנה שזה אפילו בגדול מותר, שנאמר (ויקרא יח, ה) וחי בהן ולא שימות בהן. **והכרח** שמחנכין אותו באכילה נכון להחמיר לחנך אותו ג"כ ברחיצה וסיכה, ובזמן הזה אין נוהגין לרחוץ ולסוך אותם כלל באלו הארצות ואפילו ע"י גוים בן: * הג"ה ועיין לעיל סימן ג"ה סעיף ה' וסעיף ט':

תריז דין עוברות ומניקות ויולדות ביום כיפור, ובו ד' סעיפים:

- א** עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום כיפור שהוא דאורייתא:
- ב** עוברת שהריחה מאכל ביום כיפור, וכן בשאר ימות השנה

הגהות מוהר"א אזולאי

תרמז א וכמוה"ר מ"ע מפאנו ז"ל כתב בתשובותיו סי' קי"א ואי לא דמסתפינא אמינא מצוה הבאה בעבירה היא ואין השלמה בתענית לקמן כלל אפילו מדרבנן אפילו ביום הכיפורים ואפילו סמוך לפרקן ואפילו בבריא. מיהו ישראל קרושים ומאן דעביד עובדא בבריא דמצי לצעורי נפשיה ויהיב דעתיה עלייה כוליה יומא שלא יבא לידי סכנה עלייה כתיב וקווי ה' יחלפו כח, ובלבד ביום הכיפורים ובהשגחה מתמדת ושלא יהא צדיק הרבה, אבל בשאר הצומות יאכלו תינוקות לחם ומים אפילו קטני קטנים, להתאבל גם הם עם הציבור, ודי להם בחנוך זה עדי שנידולו. **ב** ויש אומרים דברחיצה וסיכה ליכא חינוך.

אליה זוטא

תרמז א ומנהגינו שלא לדקדק בתינוק בריא עד י"ב שלימות, דמאחר שכולן לומדים דינו כחולה גם בזמן הזה מסתמא חשיבי חולים (ב"ח). ומצאתי באיסור והיתר כלל סי' נדין דן וזה לשונו, ונהגו עלמא כר' יוחנן דבן י"א ובת י' אין משלימין אלא מחנכין אותן לשעות, בן י"ב ובת י"א משלימין מדברי סופרים, ובן י"ג ובת י"ב משלימין מן התורה, ואם רואין שיצאו מגדר הבריאות ואינם כשאר רוב העם, אין לענות אותן עד שיהא ראוין מן התורה ע"כ:

אליה רבא

שם כי קרמתי, כיון דכסוף סימן זה מצוה דכומן הזה אין נוהגין לרחוץ: (סעיף ב) **ב** מחנכין וכו'. כל חינוך קטן אינו אלא לאב (הגהות מיימוניות שפ"ח ע"פ פ"ג א"ח כ). ומ"מ כ"ל דלא מתן להם לאכול דהוי כמחילנו נפלות בידים א, ולא דמי לטובה וכו' (מג"א סק"ב):

ג מאכילין אותם בג' וכו'. הדברים כפשוטן, וכ"כ צ"מ צ"ס נשמח

הגהות והערות

תרמז א ע"י בשער הציון סק"ט מה שהקשה. ב' ע"י פרי מגדים במשב"ז מה שביאר. ג' במאמר מרדכי סק"ד כתב פירוש ולא ברך וכחוש דוקא כמ"ש רמ"א ז"ל. ועי"ש מה שמקשה שאין אלו דברי הב"ח כלל עי"ש שהאריך. ועי' במחצית השקל סק"ב שכתב דזה כתב רבינו מסבאר דנפשיה עי"ש.

הלכות יום הכיפורים תרמזו תרמזו ששה

אחת אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה וכן לא ירבה עמה בדברים וכן בכל הפרטים שנתבאר
 ב"י"ד סי' קצ"ה ובכל דברים אלו צריך להזהר בין כליל יום הכיפורים בין ביום:
 ב הרואה י קרי כליל יום הכיפורים ידאג כל השנה שמא לא קבלו תעניתו והשביעוהו
 במה שבידים להשביעו כעבד שבא למזוג כוס לרבו ושופך לו רבו הקיתון (פירוש קיתון
 של מים שממנה מוזג הכוס של יין) על פניו כלומר אי אפשר בשימושך ואם עלתה לו
 שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא שבדאי יש לו זכויות הרבה שהגינו עליו והוא
 י יאריך ימים י שכך הסימן יראה זרע יאריך ימים:

תרמזו הקמנים מתי יתחילו להתענות וכו' י"א סעיפים:

א כל הדברים האסורים ביום הכיפורים משום מצות עינוי ב בלבד לא גזרו על הקטנים
 לפיכך מותר לגדול להאכיל את הקטן ולהשקותו ולסוכו ולרחצו בצונן ג אבל לא
 הרחיצו בחמין כל גופו אפילו הוחמו מבע"י שהרחיצה בחמין אינה אסורה משום מצות
 עינוי בלבד שהרי בכל שבתות השנה אסור לרחוץ בחמין אלא יש בה גם משום גזירת
 מרחץ (פירוש שהבלנים הם חשודים להחם מים בשבת ולכך אסרו לכנוס למרחץ בשבת)
 כמו שנתבאר בסימן שכ"ו ולפיכך אסור לעשותה לקטן בידים כמו שאסור להאכילו בידים
 כל האיסורין של דבריהם כמ"ש בסי' שמ"ג (סעיף ב):

ב י וכן אסור לגדול לנעול את הסנדל לקטן לפי שאין זה עינוי להקטן שאינו חושש כל
 כך אם לא ינעול אבל אם הקטן נועל מעצמו אם צריך למחות בידו נתבאר בסימן שמ"ג
 ע"ש:

ג י ועכשיו שאין נוהגין לרחוץ ולסוך את הקטן בכל יום ואין מניעת הרחיצה והסיכה
 ביום הכיפורים נחשבת לו לעינוי כלל אין לרחצו ולסוכו ביום הכיפורים וכן הוא
 המנהג:

ד וכל זה ב בקטן שלא הגיע לחינוך מצות עינוי אבל אם הגיע לחינוך אסור להאכילו
 ולהשקותו ולסוכו ולרחצו בידים וע"ד שנתבאר ואם הוא מעצמו עושה אחד מדברים אלו אין צריך
 למחות בידו חוץ מאביו ו צריך למחות בידו ולחנך את בנו במצות אבל אמו אינה מצווה על כך אבל
 מ"מ אסור ל לה ליתן לפניו לאכול דהרי זה כאלו מאכילתו בידים:

ה ו וכיצד הוא חינוכו קטן הבריא ט בן תשע שנים שלימות (פירוש שנשלמו לו תשע שנים י לפני יום
 הכיפורים) או בן עשר שנים שלימות אפילו הוא כחוש ותשש כח מחנכין אותו לשעות מדברי
 סופרים כיצד אם היה רגיל לאכול בשתי שעות על היום מאכילין אותו בשלש היה רגיל לאכול בשלש
 מאכילין אותו בארבע לפי כ כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות וכן הדין בקטנה הבריאה אם היא בת
 ט' שנים שלימות או בת עשר שנים שלימות אפילו אינה בריאה:

ו בן י"א שנים י שלימות בין זכר ובין נקבה מתענין ומשלימין מד"ס כדי לחנכן במצות ויש אומרים
 שאפילו בנות י"א שנים שלימות י ובן זכר בן י"ב שנים שלימות אינן צריכין להשלים כלל אפילו
 מדברי סופרים אלא מחנכין אותן לשעות וע"ד שנתבאר דכיון שהחינוך אינו אלא מדברי סופרים לא
 רצו חכמים להחמיר עליהם כל כך שיתענה עד הלילה ודי להם בחינוך שעות לפי כחם ואע"פ שהעיקר
 סברא הראשונה י מ"מ בנער שהוא כחוש ותשש כח ואינו חזק לסבול התענית יש לסמוך על סברא
 האחרונה ומותר להאכילו אף שאין שום חשש סכנה אם ישלים:

ז ו וכדרך שמחנכין אותן באיסור אכילה ושתייה הן לשעות והן להשלים וכמו שנתבאר כך צריך לחנכו
 באיסור רחיצה וסיכה אפילו מדין התלמוד ולא מחמת המנהג בלבד:

ח טו בן י"ג שנים שלימות ונקיבה בת שתיים עשרה שלימות אם הביאו שתי שערות הרי הם כגדולים לכל
 המצות וחייבים להשלים התענית מן התורה י אבל אם עדיין לא הביאו שתי שערות עדיין הן קטנים
 ואין חייבין להשלים מן התורה אבל חייבים להשלים מדברי סופרים לפי סברא הראשונה שביארנו שהיא
 עיקר ואפילו בנער שהוא כחוש ותש כח אין להקל לסמוך על סברא האחרונה שבארנו דכיון שעברו
 לו

ב שם פ"ה א
 ג רש"י שם
 ד גמרא שם
 ה רש"י שם
 א מ"א סק"א
 ב מ"א שם
 ג גמ' שם ע"ח
 ב'
 ד לנז"ט מ"א שם
 ה מ"א שם
 ו הג"מ פ"ב מה'
 ש"ע אות ב'
 ז מ"א שם
 ח מנחה פ"ב א'
 ט גמ'
 י ר"ן
 יא רמב"ם פ"ב
 מהל' שבייתת
 עשור ה"י ט"ע
 סעיף ב'
 יב גמרא שם
 רמב"ם שם ט"ע
 שם
 יג ה"ג א"ו רוקק
 הג"מ שם אות
 ה'
 יד רמ"א סעי'
 ב'
 טו טור רמ"א
 שם
 טז ט"ע טס
 יז רמב"ם שם ה'
 י"א ט"ע שם

לא מנע
 ים אע"פ
 י"מ ביום
 זה דרך
 בר מצוה
 לפני שה
 ליו ושוב
 להבין
 של עור
 הן של
 בכרים
 עשרה
 לו אינן
 מוד על
 הם אינו
 שהצינה
 לו מכה
 מפונק
 הכנסת
 לנעול
 א למי
 סברא
 ין שם
 ואלו
 עור
 בגלוי
 נקיה
 לו
 איסור
 יו בו
 ביום
 אשתו
 חזקת
 מטטה

שנת ציון ג'ת
 ב' תרמ"ג
 1331 514

בן גאסר
לו שנה,

כל ביום אין
שלו ביום, עין
כפורים הפעם
הדרייל (חל ליל

אסטינים
הל להזיק
מי שאינו
הע שמיים,
ה קף בלא
זלי עלמא
הצה לילך
הר לנעל
הם. וכן
ה אותם,
ה הננסת
ה שממר
ה שמאל
הגד, ואם
הע בקו:
הע בקיבת
הת ביום
הע קתבו
הר לנעל

ה סימן
האים לו
ה הרהור
ה כן אם
הא בימי
ה העשה
הסק על
העקר
היו חס
המיים.
ה מה

הענייני
הר נש
ה דאיהי
ה יראת
ה יוצא
ה אין לי
ה התורה
ה ילדתי
ה עין,
ה כל

הלכות יום הכפורים סימן תרטז

תרטז הקטנים מתי יתחילו להתענות. ובו ב' סעיפים:

עט. גאר הגוף

א) התינוקות (א) מתרים בכל אלו (ב) חוץ מבגדילת הסנדל, שאין חוששין כל קף אם לא ינעלו. הגה: ומר (ג) לומר לנכרי (ה) לרחצו ולסוכו, אבל להאכילם, אפלו בידים שרי (טור): ב' בקטן (ד) הבריאה בן תשע שנים שלמות, וכן עשר שנים שלמות, (ה) מחנכין אותו לשעות, יכניעו, היה רגיל לאכל בשמי שעות ביום, מאכילין אותו בשלש, הנה רגיל לאכל בשמי שעות לענות אותו בשעות (ו) (והוא הדין לקטנה הבריאה) (טור). (ז) אכן אחת עשרה בין זכר בין נקבה, מתעניין ומשלימין מדברי סופרים, כדי לחנכן במצות. הגה: (ח) ויש אומרים (ט) שאינו צריכין להשלים מדרבנן כלל (ר"ן ג' ד"ה ופסק) ואור דרוב (כ"ו יו"ט סי' רמ"ה) והגהות מיימוני (ספנת עטור סי' א' אות ט') בשם הלכות גדולות (סי' יג) ורוקח (סי' ר"ח) ורבי אליעזר ממין (יחל"ס סי' ט'), (ט) ויש לסמוך עליו * בנצר שהוא פחוש ואינו תזק להתענות (תרומת הדרשן סימן קכ"א) (קב"ה). * וכל מקום שמחנכין אותו באכילה, (י) מחנכין אותו ברחיצה וסיכה (טור). ה"ב שתיים עשרה ויום אחד וכן שלש עשרה ויום אחד שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל מצות ומשלימים מן התורה, אבל אם לא הביאו שתי שערות, עדין קטנים הם ואינן משלימין (יא) אלא מדברי סופרים. הגה: (יב) ואפלו הוא רך וכחוש צריך להשלים, (יג) דחוישינן שמא נשרו השערות (תרומת הדרשן סימן קכ"ה). יקטן שהוא

א (ב) לרחצו. ויבוא מה אין נוהגין לרחצו ולסוכו כלל. לברש (סי' ע"ב) עין סימן שלי"א סיף ט': ב' שאינו צריכין. אבל חנוף שעות צריך. ט"ו (פ"ה). ואין משנה ברורה

משנה ברורה

א) מתרים בכ"ה א"ל. ברחיצה וסיכה ואכילה ושתייה, שלא יצאו על הקטנים. ומר ל גדול להאכילו ולהשקותו ולסוכו ולהצטו. (ב) ודוקא רחיצה בצונן, אבל לא ירחצנו בחמין כל גופו אפלו החתם מבעוד יום, שהרחיצה בחמין אינה אסורה משום מצות ענוי בלבד, שהרי גם בכל שבתות השנה אסור לרחץ בחמין: (ג) חוץ מנשיית הסנדל שאין חוששין כל קף וכו'. רצונו לומר שאין זה ענוי לקטן אם לא ינעל וילאפוקי אכילה ושתייה ורחיצה וסיכה (ד) שהם מועילים לגדול התינוק שפן היה המנהג בזמננו. ואם (ה) אומר לעכ"ה לרחצו וכו'. רצונו לומר אפלו בחמין שהחמור (ו) בבו ביום, דסתם תינוק הוא כחולה אצל חמין, אבל אסור לומר לעכ"ה שיתחם אותו. (ז) וכתבו האחרונים דעקשו שאין נוהגין לרחץ ולסוך את הקטן בכל יום ואין מניעת הרחיצה והסיכה נחשבת לו לענוי קטן, אין לרחצו ולסוכו ביום הכפורים (ח) אפלו על ידי עכ"ה: ב' (ד) הבריאה בן תשע שנים שלמות. הינו שנשלם התשע שנים קדם יום הכפורים. ומה שכתב וכן עשר וכו', פרוש (י) בכחוש מן עשר ומעלה: (ה) מחנכין. הינו שאין מניחין לו לאכל כפי הרגלו בחל, ובדמסים. ומצות חנוף לא שוף אלא באב ולא באחר, (ו) ולכמה פוסקים גם באם ליכא חיובא דחנוף (אם לא למצוה בעלמא), (ז) מיהו יש פוסקים שכתבו דאיכא חיוב חנוף גם באם. (ח) וכתב המגן אברהם (סי' כ') דלפחות לו אכל בידים אסור לכילי עלמא אף לאחריני, כמו שאר דבר אסור להאכילו לכילי עלמא: (י) והוא הדין לקטנה הבריאה. רצונו לומר דאף דלענוי חיובא דאורייתא, קב"ה הוא שנה אחת מקדם גדלקמיה, אפלו הכי לענוי חנוף שעות וכן לענוי השלמה לא רצו חכמים להחמיר שהיה באשה גם כן שנה יותר מבאיש, אלא השוו מדותיהם ואמרו דלבריאה חנוף שעות הוא ממשע שנים ומעלה ולכחוישה קב"ה, אם לא שהנצר הוא חולה וכו'. והכא לא זכר התנאי שהיו בריאים, דלענוי השלמה אין לחלק קב"ה, אלא להנצר שנים ומעלה: (ז) בן אחת עשרה בין זכר בין נקבה וכו'. והכא לא זכר התנאי שהיו בריאים, דלענוי השלמה צריך בין בנצר פחוש ובין בנצר בריא, (ח) וכפי השעור שזכר ברש"י הפעוץ: (ט) ויש לומר דלענוי בנצר פחוש וכו'. אבל בנצר בריא אין לסמוך להקל. ומה שאין מדרבנן הנה להתענות שום תינוק בשנת שמים עשרה, משום דבזמן הנה נרדה חלשה לעולם, ומן הסתם כל קטן אינו נחשב כבריאה לזה (א) אלא אם כן ידוע שהוא בריא וזקוק לסבל. ומדברי האליה רבה משמע דאפילו בשנת שלש עשרה אין נוהגין להתענות, כל זמן שלא השלים שנת שלש עשרה: (י) מחנכין אותו ברחיצה וסיכה. הינו שלא לרחץ ולסוך כלל, דלא שוף בזה חנוף לשעות (מטה אפרים סי' ע"ב): (יא) אלא מדברי סופרים. והא דלא חוישינן שהביא שתי שערות בזמנו ונשרו פיון שבה לכלל שנים ויש בזה חששא דאורייתא, (י"ב) תרצו הפוסקים דמירי שנשלם שלש עשרה שנים שלו ביום הכפורים גופא ובדקו אותו פלו יומא ולא הביא סימנים: (י"ג) ואפלו הוא רך וכחוש. רצונו לומר, דאף שהקל הרמ"א לעיל בנצר שהוא פחוש, הינו לענוי השלמה שאינו אלא משקל דרבנן, מה שאין כן הק"א (י"ד) דאיכא חששא דאורייתא דשקא הביא שתי שערות ונשרו. ולא קאי אדברי המחבר אלא מלתא באנפי נפשיה היא, דהוא מירי שנשלם שלש עשרה שנה קדם יום הכפורים, או אפלו ביום הכפורים אלא שלא בדיקה כולל יומא וחישינן שמא נשרו קדם הדיקה: (י"ה) דחוישינן שמא נשרו. ודוקא ביום הכפורים

שער הצינון

א) מגן אברהם (סי' א') ומאמר מרדכי (סי' ע"ב) וכן נראה מהגר"א (סי' ד"ה ומטה) שהסכים גם כן לזה: (ב) גמרא (ע"ה): (ג) הנהגת מיימוני (ספנת עטור סי' א' אות ב') בשם רבנו יהודה וכן הוא בסור: (ד) מגן אברהם (סי' א') בשם הלבוש ושאר אחרונים: (ה) לכוש (פ"ה): ב' (ו) פוסקים: (ז) עין מגן אברהם (סי' ב') בשם תוספות (פ"ה ח"ה ד"ה כו') ועין בחקרי לב סימן ע' שהביא עוד כמה פוסקים שסוברים כן: (ח) עין חקרי לב שהביא בשם הרשב"א ומאירי (פ"ה) דיוקא, ועין עוד שם שהאריך להביא סמוכים גם לשיטה זו: (ט) והעמיקו האליה רבה (סי' ו') ושאר אחרונים: ועין בחקרי לב בסימן ק"ח שפולל בענוי זה. ולעניות דעתי אין דברי המגן אברהם מרחיקין, דלא שוף לומר כן אלא באסור גמור בין דאורייתא ובין דרבנן כגון כהן אחר עשר וישינו עשר מדרבנן על כל פנים צריך להתענות

והשלמים, ולא כן הק"א שאין בזה אסור כלל לקטן, ואדרבה הלא מחוב להאכילו לאחר שלש שעות על כל פנים, ומוכח דאין שוף על אכילתו שם אסור רק הוא מצוה על אביו לחנכו במצות, ובמקום שאין מצוה חנוף כגון באחרים אפשר דגם בספי ליה ליכא איסורא, וכן מצאתי בעין סכרא זו ברבנו מנחם (פ"ה סי') לחלק בין חנוף דהשלמה שהוא עצם האסור לחנוף דשעות שאינה כי אם מצוה בעלמא על האב, עין שם בארץ: (י) דאף דלפי הדעה הנדונה נזקק להלכה כדעה רב ויתנו וישנה הדין גם לענוי חנוף, לא באר זה הרב לפי שלא פסק בדעה זו רק לענוי השלמה והגר"א (סי' ד"ה ט"ז) ושאר אחרונים: ועין סי' ס"ד (פ"ה): (ב) עין בגמרא הלכה (ד"ה בענין): (ג) עין בית יוסף (ד"ה כהן בחי' א'): (ד) הגר"א (פ"ה ר"ד יא"ר) ושאר אחרונים:

13

אטנא ברורג
אזא ובזר במתק
חלק ו

הפרי מגדים (תריד, א"א סק"ה), החתם סופר (הגהות לשו"ע, סי' תריד) זש'לחן (שם) אסורים ללכת במנעל קשה, וגם המשנה ברורה (תריד, סק"ה) להחמיר בכך במידת האפשר, אך אין למחות ביד המקלים מאחר שמהביר ורוב האחרונים מקלים בדבר.

ציון ד. עיין בירור הלכה לשבת טו, א ציון א.

אכן, הר"ן (א, א בדפי הרי"ף) מוכיח מסוגייתנו ששאר האיסורים מלבד אכילה ושתייה הם מדרבנן ולא מהתורה, והם לא גזרו על הקטנים. הבית יוסף (סי' תרי"א) כותב שנינו להסביר זאת גם אם נאמר ששאר האיסורים הם מהתורה, מפני שהמשת העינויים אינם מפורשים בתורה ומסרם הכתוב להכמים, והם קבעו שהקטנים מותרים בדברים הנצרכים לגידולם. מהלוקתם הובאה בבירור הלכה לעיל (עג, ב ציון ג). הסבר נוסף מצינו בתשובה של רבנו תם (ספר הישר, שו"ת סי' נב, ב) שממנה עולה שהאזהרה על הגדולים שלא לתת איסור לקטנים היא רק מדרבנן, והם לא גזרו בדברים הנצרכים לקטנים, ועיין במחלוקת המובאת בבירור הלכה ליבמות (שם) האם בכל האיסורים הגדולים מזהירים על הקטנים מן התורה. לגבי השאלה אם יש מצווה לחנך קטנים שהגיעו לגיל חינוך להקפיד על העינויים של יום הכיפורים, עיין בבירור הלכה להלן פב, א ציון א.ב.

ג. בהיתר לגדולים להאכיל ולרחוץ. מהרי"ל (הל' יום כיפור) כותב שצריך להימנע ביום הכיפורים ממגע עם מאכל מחשש שיבוא לאכלו, ומביא לכך ראיה מאיסור המין שחוששים שמא יבוא לאכלו מאחר שיש בו איסור כרת ואין בדלים ממנו כל השנה, והוא הדין לאיסור אכילה ביום כיפור. על כן לא תאכיל אישה בידיה את בניה הקטנים אלא תעמוד לפניהם והם יקחו את האוכל בעצמם. אמנם אם התינוק קטן כל כך ואינו יודע לאכול לבדו מותר לאישה להאכילו, אך נכון יותר לומר לנער או נערה שלא התחילו להתענות שיתנו את האוכל לתינוק.

גם בעל תרומת הדשן (סי' קמו) מביא את הדעה המחמירה בשם גאון אחד, אך הוא מציין שכולם נוהגים היתר בדבר, ומסביר שאין לדמות זאת לאיסור המין מפני שהמתענה מסית דעתו מאכילה לגמרי ואין חשש שיבוא לידי ממשול. מלבד זאת, הסמ"ג (שם) והטור כותבים שמותר לומר לגוי לרחוץ את התינוק אפילו בחמים שהוחמו בו ביום, והאחרונים נחלקים בביאור דבריהם. לדעת הבית יוסף הם סוברים שמותר לרחוץ את התינוק רק על ידי גוי מפני שגם הגדולים נהנים מהרחיצה, ואין לדמות זאת להיתר להאכיל את הקטנים שהרי הגדולים אינם נהנים מכך. המגן אברהם (סק"א) כותב שלפי דרכם יש לפרש את האמור בגמרא שמותר לרחצם כנגון שהגדול יוצק מים בכלי והקטנים ירחיצים את עצמם, וגם הט"ז (סק"א) כותב שהגדולים רוחצים את הקטנים על ידי כלי ולא בידיהם ממש. אולם הב"ח (אות א) חולק וסובר שמותר לגדולים לרחוץ את הקטנים מפני שאין זו רחיצה של תענוג, והחידוש בדבריהם הוא שמותר לבקש מגוי שיחמם עבורם מים בעיצומו של יום. יחד עם זאת, הב"ח מסכים שאם המים חוממים ביום הכיפורים עדיף שגוי ירחיץ בהם את הקטנים במידת האפשר.

המגן אברהם עצמו סובר שבגמרא התירו לרחוץ קטן רק במים צוננים, אבל רחיצה בחמים אסורה ביום כיפור כשם שאסורה בשבת, ולא התירו אלא לצורך ברית מילה. לפיכך כתבו הסמ"ג והטור שמותר לרחוץ קטן בחמים על ידי גוי. אכן, כבר הרא"ש (בתוספותיו) מקשה שהרחצה עצמה אסורה כמו שבכל שבת אסור לרחוץ את כל גופו במים חמים. תירוצו הוא שהתירו רק לרחוץ את פניו, ידיו ורגליו ולא את כל גופו, או שמדובר ברחיצה של הקטן על ידי גוי, מפני שסתם תינוק נחשב כחולה שאין בו סכנה שמותר לעשות עבורו דברים האסורים בשבת על ידי גוי.

ג. שיטת ההלכה. הרמב"ם כותב שמונעים את התינוקות ממנעל וסנדל, משמע שהגדולים צריכים למחות בקטנים אפילו כשנועלים בעצמם. אולם השלחן ערוך נוקט כלשון הברייתא, שהתינוקות מותרים בכל העינויים חוץ מנעילת הסנדל, ואין הכרע בדבריו אם צריך למנוע מהקטנים לנעול בעצמם. בעניין ההיתר להאכיל ולרחוץ את הקטנים, בדברי הרמב"ם ומחבר השלחן ערוך לא התבאר אם מותר לגדולים להאכילם ולרחצם כפי שרגילים בכל יום. אולם הרמ"א מביא את החילוק של הטור לפי הכנת הבית יוסף, שמותר להאכילם בידיים אבל צריך שהרחיצה תיעשה על ידי גוי. יחד עם זאת, בעל הלבוש (סע' ב), המגן אברהם (סק"א) והמשנה ברורה (סק"ג) מעירים שבזמן הזה אין נוהגים כלל לרחוץ את התינוקות ביום הכיפורים.

דף עה: ציון ז. עיין בירור הלכה לכתובות ד, א ציון ג.

גמרא. תנו רבנן: תינוקות מותרין בכולן, חוץ מנעילת אי שנת נעילת הסנדל, דאמרי אינשי עבדו ליה? הנה? הנך נמי שו עבדו ליה! רחיצה וסיכה - אימר מאתמול עבדי ליה. סנדל מאתמול עבדי ליה! סנדל - לא אפשר דמאתמול עבדי ליה, וואל: האי מאן דבעי למויטעם טעמא דמיתותא - ליסויים יגני, והא מותרין לכתחלה קתניו! אלא הנה דלאו רביתיהו - רבנן, הנה דרביתיהו הוא - לא גזרו בהו רבנן.

...התינוקות, אף על פי שהן מותרין באכילה ובשתייה ורחיצה ונענין אותן ממנעל וסנדל.

(רמב"ם שביבת עשור ג, ז)

מותרים בכל אלו חוץ מנעילת הסנדל, שאין חוששים כל כך עלו. הגה. ומותר לומר לנכרי לרחוץ ולטובך, אבל להאכילם - אפילו

(אורח חיים תרטז, א)

ומותרים והאסורים לקטנים ביום הכיפורים

ד נעילת הסנדל. בברייתא שבגמרא נאמר שהתינוקות מותרים בכל י מנעילת הסנדל.

יה בתחילה שטעם האיסור בסנדל הוא מפני שאם יראו קטן שהולך ואו לחשוד בהוריו שהנעילו אותו בעיצומו של יום באיסור, מה שאין כן כה שאפשר מאתמול. זאת מתוך ההנחה שאסור לגדולים לעשות לקטנים דבר שאסור לגדולים, ורש"י (ד"ה אינשי) מביא כמקור לכך את הגמרא ד, א) שדורשת את הפסוק "לא תאכלום" (ויקרא יא, מב) במובן של "לא להזהיר את הגדולים על הקטנים, ועיין על כך בבירור הלכה ליבמות (דף א-ז).

א דוחה זאת כיוון שמשלשון הברייתא משמע שמותרים לכתחילה, על כן היא 'א גזרו על שאר העינויים מפני שנצרכים לגידולו של התינוק, אבל גזרו סנדל הואיל ואינו נצרך לגידולו.

(הא) והר"ן (ב, ב בדפי הרי"ף ד"ה ת"ר התינוקות) מסבירים שלמסקנת ר לגדולים להאכיל, להשקות, לרחוץ ולסוך את הקטנים בעצמם. אך עדיין זאם האיסור של נעילת הסנדל הוא רק כשהגדולים נועלים לקטנים, או למנוע מהקטנים לנעול סנדלים בעצמם.

זב שאסור לגדולים להנעילם, אבל אם נעלו מעצמם - אין מוחים בידם, נינם לא הגיעו לחינוך.

, הסמ"ג (לאוין טט) והארוחת חיים (הל' יוה"כ סי' כב) כותבים שמונעים ממנעל וסנדל, משמע שאין מניחים להם לנעול בעצמם.

זולה גם מדברי הראב"ה (מהד' אפטוביצר סי' תקלא: מהד' דבליצקי סי' והראב"ן המביאים את הנימוק הנזכר בתחילת הסוגיה לאיסור נעילת ושדו בגדולים שהנעילום ביום הכיפורים, וחשש זה קיים גם כשהקטנים צמם. אכן, בתוספתא (ד, א) נאמר שהקטנים אסורים בנעילת הסנדל מפני ו, דהיינו שיאמרו שהגדולים הנעילום.

אם יומא עה הלכה דכורג ופירור הלכה
'וצוא ראו ע"י מכוון הלכה כנורה ופירור
בלכה

ספר

מִפְּתַח אֲפָרַיִם הַשְּׁלֵם

מִנְקֵד

מהגאון האשל הגדול, רבן של כל בני הגולה
רבנו אפרים זלמן מרגליות מבראד, זכר צדיק לברכה
כולל כל הדינים וההתנהגות בימים הקדושים — ימי הרחמים והסליחות
מראש-חדש אלול עד חג הסוכות — על סדר ה"שלחן ערוך" עם כל
שרשי דינים בלשון צח וקצור.

ועליו חונה

אלף למטה

בו יבארו מקור הדינים והמנהגים

ומחבר לספר דיני קדיש ותום מהגאון המחבר זצ"ל

ועליהם מעטר

אלף המגן

הכולל הוספות, הערות וחדושי דינים ומנהגים מהגאון הקדוש
רבי משולם פינקלשטיין זכר צדיק לברכה מורשא

ועתה הוספנו מחדש

מקורות וצייונים ודברי משנה ברורה

ובסופו — ילקוט המנהגים והטעמים לימי ראש-השנה,
מלקט מספרי ראשונים ואחרונים.

מהדורת פאר

מנוקדת, מוגהת ומתוקנת, בתוספת מפתח מפורט לפי סדר א-ב

ימי הרחמים והסליחות תשמ"ט

פעיה"ק ירושלים תובב"א

המלכלכים כמו שנתבאר לעיל סוף סימן תרי"ג [ג] ואם עלתה לו שנה (ט) מבטח לו שהוא בן עולם הבא :

תרטו

דין הקטנים מתי יתחילו להתענות ביום הכפורים :

א הילדים שאין צריכין להתענות בפאשר יתבאר לפנינו, מתר להאכילם [א] בידים אם אין הקטן יכול לטל בעצמו כמו שנתבאר לעיל סוף סימן תרי"ב א . ורחיצה וסיכה אין ראוי בעצמו בידיו אפלו בצונן, לפי שגם הוא נהנה מן הרחיצה וסיכה . אכל על ידי פלי מתר, כגון לשפף עליהם מים או שמן מתוך פלי, מתר. ומכל שפן שמתר ליצק מים או שמן לתוך פלי והם רוחצים בעצמם. אכל לרחץ התינוק בחמים אסור לעשות בעצמו, כי אם על ידי אינו יהודי [ואפלו] כשהוחמו אתמול . ועדין הם חמין. אכל לצוות לו להכין ולהחם חמין לצורך רחיצת התינוק אסור :

ב אף הילדים שאין צריכים להתענות, אסור לנעל להם סנדל לפי שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו . [רצוננו לומר לפי שילדים רגילים בלאו הכי לילך

מקורות וצינונים: ב ברמ"א ס"ו. תרטו א במת"א ס"ו. ב ב"י וכושי. ג ת"א שם.

אלף המגן

אלף למטה

יעי"ש בנועם דבריהם הק': (ח) לטבול. ע"ל בסי' תרי"ג בדברינו שם בס"ק כ"ב מדין זה יעי"ש: (ט) מובטח לו. והטעם כי בודאי יש לו הרבה זכיות שהגינו עליו ויארץ ימים שכך הסימן "יראה זרע יארץ ימים" וראוי לתת שכח והודאה להשי"ת על שנתן לו חיים מן השמים. הפוסקים. וכתבו האחרונים (א"ר ברכ"י מחה"ש הג' רב"פ ת' כ"ב סי' ק"י) דהא דכ' הש"ס והפוסקים בראה קרי

עשו לו סמך מן התורה משא"כ ט"ב וגם לענין שלא יישן כ' בסימן תקנ"ד בשם יש מי שאומר כו' ונכון הדבר משום לך לך כו' ע"ש משא"כ יוה"כ דאסור כתב בפשיטות דאסור אף ששניהם יוצאים ממקור א' והיינו הגה"מ דמ"ק והיינו וודאי משום דיוה"כ חמור טפי וע"ש במ"א ס"ק (י"א) [י"ט] שכתב בשם הד"מ ואפשר שלא יגע בה כמו ביוה"כ ונ"ל שביום יש להקל עכ"ל ונראה שמש"ש שם ביר"ד ב לענין נדה דאם המטות נוגעות זו בזו אסור כאן יש להקל שנראה שאין זה רק חומרא בעלמא בנדה לפי שאיסור נדה יש לו משך זמן משא"כ ביוה"כ שכן לילה עבר ובפרט כשיש טורח בדבר יש להקל וגם כאן יש קולא טפי דאימת היום עליו כמש"ל

ולכן לא כתבתי בפנים: [ג] עיין מ"א ס"ק ג' ואפשר לומר דמיידי כשעושה תשובה ומפציר ברחמים וכיון שעלתה לו שנה יהיה נכון לבו בטוח שנתקבלה תשובתו והוא מוזמן לחיי העולם הבא ועיין בספרי מוסר שכתבו תיקונים שיעשה ועיין בהקדמת ספר גאון צבי ועיין בא"ר שמה שאמרו מובטח שהוא בן עה"ב דוקא שלא הרהר ביום אבל הרהר אינו מובטח ואפשר שמה שאמרו ידאג כל השנה שנראה שאין הקב"ה חפץ בשימושו לא שייך רק היכא שלא הרהר וקצת:

תרטו [א] עיין מ"א שכתב הא דקתני מותרים לכתחלה היינו שהגדול מציק להם כו' ובאמת טפי י"ל דמיידי ששופך עליהם מתוך כלי ואפילו הכא שרי כיון שלא נהנה: [ב] עיין סעיף ב' בהג"ה בשם הטור ונראה כוונתו שמחנכין

דברי משנה ברורה

ע"ו [ועיין באלף המגן]: (ב) שבדאי יש לו זכיות הרבה שהגינו עליו. והוא יארץ ימים כדכ' יראה זרע יארץ ימים. וראוי לתת שכח והודאה על שניתן לו חיים מן השמים [קרבן נתנאל בסוף יומא עי"ש הנוסח. ועי"ש מה שכתב מקודם בשם האר"ז"ל]. [מ"ב ס"ק ד']: [תרטו א] ועיין שם דברי המ"ב. (ב) ומותר לגדול להאכילו ולהשקותו ולסוכו ולרחצו, ודוקא רחיצה בצונן [מ"ב ס"ק א'] (ג) אפי' בחמין שהוחמו בו ביום, דסתם תינוק הוא כחולה אצל חמין [מ"ב ס"ק ג'] (ד) ר"ל שאין זה עינוי לקטן אם לא ינעול [ולאפוקי אכילה ושתייה ורחיצה וסיכה שהם לגידול התינוק שכן היה המנהג בזמננו] ואם הקטן נוטל מעצמו אם צריך למחות בידו נתבאר בסי' שמ"ג. [מ"ב ס"ק ב']:

לפעמים יחף בלי מנעלים וכיון שלא יצר צעדם בלכתם בלי מנעלים אין לנעל להם היום וטוב לחנכם בזה [ב] וכן במקום שאין רגילים הילדים ברחיצה וסיכה יש לחנכם בזה שלא ירחצו או יסוכו ביום בין על ידי פלי בין על ידי אינו יהודי ואפלו פחות מכן תשע. ובמקום שדרךכם לרחץ הילדים או לסוכם, אף על פי כן יותר מכן תשע שמחנכין אותם באכילה כמו שיתבאר, יש לחנף אותם גם ברחיצה וסיכה שלא ירחצו כלל: L

ג החיוב מן התורה להתענות ביום הכפורים הוא, משהגיע לכלל גדלות, ה דהינו הזכרים בני שלש עשרה שנים ויום אחד, והנקבה בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, אם הביאו שתי שערות הרי הם כגדולים לכל המצות ומחייבים להתענות ולהשלים מן התורה. ואם לא הביאו שתי שערות, אפלו בדקו אותם קדם שהגיעו שני גדלות ונמצאו שערות, והם חשויים שומא, ושוב אחר שני גדלות בדקו ומצאו אותם שערות עצמן, שאז פטורין מן התורה, מפל מקום מחייבים להתענות ולהשלים מדברי סופרים. [ג] ואם הילד הוא רך וכחוש, יש להקל שאין צריך להשלים. אכל אם לא בדקו קדם הפרק, רק אחר כך, ולא נמצא שערות, בענין שיש לחוש שמא הביאו שערות בזמן גדלות ונשרו, אז אפלו ברך וכחוש, אין להקל וצריך להשלים, אם לא שיש לחוש שמחמת כחישותו מזיק לו התענית שיבא לידי סכנה חס ושלום. ויש לשאל את פי רופא נאמן כמו שנתבאר בסימן תרי"ח והכל לפי ראות עיני המורה. ובשאר תענית אין להחמיר בשאין רואין שתי שערות מחשש שמא נשרו, שאין חיוב להתענות בהם אלא מדברי סופרים שמקילין בספקא:

ד מי שנוולד ביום הכפורים, כשימלא לו שלש עשרה שנים והביא שתי שערות (א) מחייב להתענות ביום הכפורים [ד] מן התורה. ואפלו נולד בין השמשות

מקורות וצינונים: ד כצ"ל והוא בנף כ"ז ע"ב שם. ה שרע"ט. ו רמ"א שם. ז מ"א סק"ג. ח ס"י קנ"ה.

שבין יום הכפורים הביא שתי שערות

ה קטן. הפריא (ב) לשעות. כיצד ה? לאכל בשלש, מאכילי הדין לקטנה הפריא לענין חנוף זה של פ שמחלק בין זכר לנקו וכעת אין בדי הרמו יב וקטן שהוא פחול יבוא לידי סכנה. י אין להניחה להתענו הרמב"ם דנקבות וזן דן

ו החיוב זה שאמרו לחנף בנו ובתו.

מקורות וצינונים: ט נדה ח"ו ע"א.

אלף ל שנתיו ואת"ל שמלאו לו שנות וא"ל דמחמת חזקה דרבא דא שנותיה א"צ בדיקה חזקה הב בדיקה כלל אבל בדקו ולא מ היה להם שם שערות כלל מלו

דהותר לו לאכול מ"מ בש מכן ח' שאינו צריך להה שוי"ב. היינו בכריאה מבר ביוהכ"פ. ומה שנהגו הנה להם. טעות הוא בידן ו זה: (ו) לחנכם. ויש

ה) לענין חינוך שעות, וכן השוו מידותיהם ואמרו דלב [ו]: (ז) ולכמה פוסקים גם חינוך גם באם. וכתב המ"א לכו"ע. [מ"ב ס"ק ה'] (ועיי

* עיי בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ל בתירושי הרשב"א ז"ל (קדושין כ באיסוריה קאי כמו כל אדם עיי"ע ** עיי בסי' חקרי לב שהאריך לו

אלף למטה

אותם שלא ירחצו ולא יסוכו כלל דחינוך שעות לא שייך כלל ברחיצה וסיכה עיין מ"א שכתב בשם הלבוש דבזה"י אין נוהגים לרחצו ולסוכו כלל (וכעת אין ספר הלבוש לפני) ונראה טעמא מחמת שאין רגילין ברחיצה כמו בזמן הגה"מ שהיו רגילין לרחוץ ולסוך התניקות וכדאמרין (בעירובין) ד [חולין] חמין שסכתה לי אמי בנערותי עמדה בימי זקנותי: [ג] עיין באה"ע סימן קנ"ה בב"ש ס"ק כ"ט דבכה"ג י"ל דאין לחוש שמא היו שערות אחרות שהביאה אחר שני שערות ונשרו כיון שאותן שערות קיימות ולא נשרו וא"כ בכה"ג פטורין מה"ת לגמרי ואפילו ספיקא לא היו ומ"מ צריכין להשלים מד"ס ובה יש מקום להקל בוך וכחוש משא"כ היכא דאיכא למיחש שמא נשרו דהוי ספיקא דאורייתא אפילו רך וכחוש צריך להשלים וכן משמע מלשון הרמ"א וצריך לעיין בתה"ד ח גופא וכעת אני כותב מבחורין: [ד] כנלע"ד פשוט ספיקא דאורייתא ולחומרם כמבואר בהלכות שבת וגם דרגלים לדבר שהוא כבר בן י"ג שהרי יש לו שערות שהם סימני גדלות אבל כשלא הביא ב' שערות שאם היה ברור שלא הביא אכתי קטן הוא אלא דמספקא לן שמא הביא ונשרו הו"ל ספק ספיקא שמא נולד בלי מוצאי יוה"כ ולא מלאו לו

אלף המגן

ביוהכ"פ ידאג כל השנה הוא דוקא כשיודע שלא הי' מחמת רוב האכילה והשתיה או מחמת הרהור וכדומה (מו' דברים שבדוקין הזב) אבל כשיודע שבאה לו מחמת זה אף דגדול עונו מ"מ אינו בכלל ספק מיתה כי הוא בעצמו גרם לו. וכן אם עלתה לו השנה אינו מובטח עיי"ז שהוא בן עוה"ב יעיי"ש. ועיי' בפר"ח מש"כ מענין זה עיי"ש: תרמז (א) מחויב להתענות. ובתוס' כניסת היום אינו חייב מה"ת. ואפי' הביא אז ב' שערות שו"ת חת"ס (או"ח סי' קע"ב) וכן מפורש

בעזה"ת

ספר

שאלות ותשובות

שבט הלוי

חלק שביעי

תשובות ובירורים
בארבעה חלקי שולחן ערוך
ומפתח כללי על ז' חלקי שבט הלוי
*

זכני השי"ת ברחמים וחסדים

שמואל הלוי ואזנר

רב אב"ד דעיה"ק

זכרון מאיר - בני ברק

וריש מתיבתא דישיבת חכמי לובלין

מהדורא שלישיית בתוספת הערות והשמטות, תיקונים וציונים רבים

שנת תשס"ב לפ"ק

סימן ריח

ב"ה, יום א' דסליחות תשמ"ז לפ"ק.
כבוד אהובי היקר בן גדולים וצדיקים הה"ג המופלא ר' יהודה ארי' דינר שליט"א מפ"ק.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

מתמת חפזון הימים אוכל רק לבאר בקי"ור

א. אשר שאלתם עבור אלה שבדאי לא יכתבו פרוצול שהם רחוקים מיהדות ויש להם בניס שנתקרבו ליהדות ורוצים להצילם מלא יגוש באיסור, אם מותר לכתוב פרוצול עבורם שלא מדעתם, מדין זכין שלא בפניו או דילמא שמת זכי לא מהני להקנות ממון חצירו ממנו.

אומר בקי"ור בס' אחרונים רמזו ע"ז על חוספתא פ"א מבבא בתרא וז"ל האו"ז הגדול בפסקי ע"ז סי' ק"ב,

ותניא בחוספתא ז"צ גזרי דיינין ופרוצולין שלא מדעת שניהם רבי אומר אומר אני שאין כותבין פרוצול אלא מדעת המלוה וכו' וכו' באו"ז דעת הלכה לכו"ע לא צעין כי פליגי בדעת המלוה, דילמא דעתו שחאה שביעית משמטת כדי לקיים מצות עשה וכו' ע"כ, הרי מוכח דעת האו"ז דכל עיקר דאין כותבין מדין זכין החסרון אינו מדין הקנאה רק דילמא לא הוי זכין גמורה דברצונו לקיים מצות שמיטה כהלכה ולומר על המלוה, ולפ"ז יוצא באלו הרחוקים מהדת דדבר פשוט שאין להם שייכות והשגה למצוה ובודאי יעבור אז מותר לעשות פרוצול להם דרך זכין.

וכיו"ב מנינו בהל' גיטין לענין זכיו גט לבגלת עזירה דאעפ"י דבעלמא לא מהני מדין זכין מ"מ במקרה כזה מהני, ואעפ"י שעדיין ללע"ק מ"מ הכי נוטה.

ד.ב. ולענין נעילת הסנדל בקטן בן ב - ג שנים, ממנ"פ או הוא כבר בגדר אפשר לחנכו הרי מבואר בשו"ע או"ח סי' תרט"ז דולאי לחנכו. ואם אינו בגדר זה דיכול להזיק עלמו וכיו"ב או פשיטא דמותר גס לנעלו.

הרני דוש"ת בכרכת כוח"ט בס' צדיקים ידידכם מצפה לרחמי ה'

סימן ריט

בס"ד מוצאי שנת השביעית תשמ"ז

בדיני המלוה לחבירו לעשר שנים מכות ג' ע"ב, ובחור"מ סי' ס"ז, ורמב"ם הל' שביעית פ"ט ה"ט.

א. לשון הרמב"ם פ"ט משביעית ה"ט, המלוה את חצירו וקבע לו זמן לעשר שנים אינו משמט אעפ"י

הוציאה כתובתה דנאמן לומר פרעתי, ושוב כ' דאס אין גובה כתובתה אלא מן הקרקע לא משכחת לה שבעת מודה במקצת ולא כ' לח' דלכתי נפ"מ לענין תפיסה, וכן יראה להדיא בתשובת הרשב"א הנ"ל דדרך זה סוגר לגמרי מפני שבעה לאורייתא הרי דלא ק"ל צענמו סברא דתפיסה, אלא ע"כ המרחק רב בין האי דשבעת העדות, להאי דהכא, דשבעות העדות העיקר עלינו לח' דיועיל עכ"פ עדותם לענין ממון דיתחייבו על כבישת עדותם, וכיון דהועילו לענין תפיסה מתחייבים כל שלא העידו אבל הכא כיון דהתביעה במציאות רק על הקרקע ועדיין לא נקרא בשביל זה תביעה מטלטלין, ועוד בר מן דין דהא הרשב"א בשבעות כ' זה בשיטת ר' פפא שס, ואין קי"ל כר' אחא בר יעקב דמשחק בקוביא פטור משבעת העדות כמבואר ברמב"ם פ"י ה"א משבעות הרי דלא חיישין לסברא דתפיסה שס, ומכ"ש כאן כנ"ל.

סימן ריז

ב"ה,

כבוד ידידינו המופלא והמופלא הרב הגאון המושלם ר' מרדכי שטרן שליט"א

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

עברתי על דברי תורה וחי' שלו צענין הפרת חוזה בזה"ז בקביעות זמני משלומים כנהוג היום, ודברי שאלתו שאלת חכם הם תשובה שלמה או רובה, ומשוח"ח לו.

ובעיקר הספק דעתי נוטה דקביעות זמן משלומין במכירת דירות גס בלא עייל ונפיק אזוי אינס בגדר הלואה לצד אלא הם תנאים גמורים והם סבה לביטול המקח, והנסיין למדני דמה שאין המוכר לומח להקונה ועייל אזוי אינו בשביל שצלא"ה מכר לו, אלא דמסכים בזה שלא ישלם הקונה כדי לבטל המכר, ובודאי אינו דומה כלל להקפת חנות בחור"מ סי' ס"ז סי"ד ברמ"א דקביעות זמן כוספן במלוה דשס אין מה לבטל ולא נשאר רק חיוב משלומין משא"כ במכר שדה או דירה דחלות גמר הקנין חולה בזה, ואם לאו דקבעו חז"ל דבלא עייל ונפיק קנה מיד בזה"ז ה"י עלינו ללכת בתר אומדני דאינשי דאין סהדי דלא מכר נכס יקר במשלומין כ"ש ולא איכפת ל"י אם לא ישלם הקונה ויהי' לו רשות לחזור.

וכמובן אין זה למעשה, אבל בקביעות זמני משלומין אפילו בלא עייל ונפיק אזוי, והמוכר כדרכו צריך למעות כרגיל לקנות נכס אחר, או לאיזה צורך, וגם נכתב בחוזה שזה נחשב כהפרת חוזה ה"ז ביטול מקח גמור, אלא אזלי יש אומדנא לחכות עוד יום או יומים כרגיל, ונ"ע בזה בלשון הגמיות סי' ק"ט ס"ק ו' שהזכיר גס כבודו - וכעת לא אוכל להאריך יותר בזה.

והרני דוש"ת באהבה גמורה מצפה לרחמי ה'

Zinnes, G.

20

בעזרה ש"ת

ספר

נטעי גבריאל

הלכות יום הכפורים

מכיל דיני ומנהגי צום גדליה, עשרת ימי תשובה,
שבת תשובה, שלש עשרה מדות, כפרות,
ערב יום כפור, סדר תפלות יום כפור,
חמשת העינויים, מוצאי ומחרת
יום הכפורים

*

תשובות להלכה

אספתי וביארתי בעזר הבורא ית"ש
ברוב רחמיו וחסדיו

גבריאל ציננער

אלול ה'תשס"א

עיה"ק ירושלים ת"ז

תתגנה על בעלה (ו), ובזמן הזה שמתפללים כל היום ואין החתן רואה אותה יש אוסרים לרחוץ פניה (ז).

ו. אשה שצריכה ללבוש לבנים ביוה"כ, רוחצת מעט בין ירכותיה בחמין שהוחמו בעיו"כ (ח), ולא תרחץ בכגד שלא תבוא לידי סחיטה (ט).

ז. אשה שהגיע זמן טבילתה בליל יו"כ אסורה לטבול (י).

ח. כל מקום שמחנכין קטנים לאכילה דהיינו מבן תשע שנים ולמעלה מחנכין אותם גם ברחיצה וסיכה שלא לרחצם כלל (יא), אך לגבי רחיצת עינים א"צ להחמיר לקטנים פחות מגיל ט' (יב).

ט. מדינא דגמרא מותר לומר לעכו"ם לרחוץ או לסוך את הקטנים

(ו) שו"ע ס"י, פר"ח סי' תרי"ד סק"ג, סידור היעב"ץ, שו"ע הרב סי"ח, מט"א סי"ז, קשו"ע סי' קל"ג אות ה' ולחם הפנים שם.

(ז) חיי"א כלל קמ"ה אות ט"ו, מ"ב סי' תרי"ג סקכ"ו וכה"ח סקמ"ח כתב ע"ז דהכל לפי הענין והזמן.

(ח) מג"א סק"ג, א"ר אות י"ג, שו"ע הרב סכ"א, מט"א סי"ט, דה"ח, חיי"א כלל קמ"ה סי"ז ומ"ב סקל"א.

(ט) מט"א שם, מחצית השקל סק"ג ומ"ב שם.

(י) שו"ע סי"ב.

(יא) רמ"א סי' תרט"ז ס"ב. וכתב במט"א ס"ב ומ"ב סק"י שאין לרחצם כל היום דל"ש בזה חיגוך לשעות.

(יב) חיי"א כלל ס"ו סי"א לפי שהוא צער גדול.

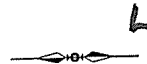
למטה מגיל תשע שנים כיון שזו הפוסקים שבזמנינו דאין נוהגים לו ביוה"כ אפילו ע"י נכרי גם כשהם צורך מותר לרחוץ הקטן (ט).

(ג) שו"ע סי' תרט"ז ס"א.

(ד) מג"א שם סק"א, שו"ע הרב ס' קל"ג סי"ט ומ"ב סק"ג.

(טו) פשוט דלצורך רפואה לא החמי

למטה מגיל תשע שנים כיון שזה מועיל לגידול התינוק יג, וכתבו הפוסקים שבזמנינו דאין נוהגים לרחוץ ולסוך בכל יום, אסור לעשות כן ביוה"כ אפילו ע"י נכרי גם כשהם פחותים מתשע שנים יד) אכן במקום צורך מותר לרחוץ הקמץ טו).

יג) שו"ע סי' תרט"ז ס"א.

יד) מג"א שם סק"א, שו"ע הרב ס"א, א"ר אות א, מט"א ס"ב, וקשו"ע סי' קל"ג סי"ט ומ"ב סק"ג.

טו) פשוט דלצורך רפואה לא החמירו וכ"ש בקטן.